

DATE CONCLUDENTE DESPRE ISTORIA DE IERI ȘI DE AZI A BIBLIOTECII NAȚIONALE

Rezumat: Articolul reliefează date interesante din istoria Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova și despre bibliotecarii/directorii care au lăsat o amprentă semnificativă asupra istoriei instituției. De asemenea, reflectă viziuni și opinii ale contemporanilor despre fiecare etapă de dezvoltare a bibliotecii de-a lungul celor 190 de ani de activitate.

Cuvinte-cheie: Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Publică Gubernială, Biblioteca Publică din Chișinău, istoria bibliotecii.

Abstract: The article highlights interesting facts from the history of the National Library of the Republic of Moldova, informs about library directors and specialists who have had a major impact on the history of the institution. It also reflects the views and opinions of contemporaries on each stage of the library's development over the past 190 years.

Keywords: National Library of the Republic of Moldova, The Province Public Library, The Chișinău Public Library, history of the library.

Fondarea primei biblioteci publice din Basarabia

Istoricul Petru Ganenco, ex-director al Bibliotecii Naționale, notează în lucrarea sa *Scrieri istorice* că fondarea primei biblioteci publice din Basarabia a durat doi ani: din 11 iulie 1830, când guvernatorul civil al Basarabiei, A.I. Sorokunski, a primit circulara specială a Ministerului Afacerilor Interne al Rusiei „Cu privire la fondarea în gubernii a bibliotecilor publice pentru lectură”, și până la 22 august 1832, când a avut loc deschiderea oficială a Bibliotecii.

Guvernatorul a convocat o consfătuire specială privind fondarea la Chișinău a bibliotecii publice, la care s-a decis de a finanța biblioteca din contul bugetului de stat al Basarabiei, în mărime de până la 10 la sută din volumul acestuia, buget din care era întreținută o parte din instituțiile de stat”.

Istoricul Petru Ganenco citează și o circulară emisă de guvernatorul civil al Basarabiei, A.I. Sorokunski, în care se arată că „procurarea cărților pentru Biblioteca publică din Chișinău poate fi efectuată la sfârșitul fiecărui an potrivit registrelor, pe care este obligat să le perfecteze bibliotecarul sub conducerea directorului gimnaziului și care urmează a fi aprobate de către guvernatorul civil al Basarabiei” [4, p. 53].

Petru Ganenco subliniază că „Biblioteca Publică din Chișinău a fost unica bibliotecă provincială din Rusia fondată din contul

Svetlana BARBEI
specialist principal, secția Relații
internaționale și suport managerial
Biblioteca Națională a Republicii Moldova
sbarbei@bnrm.md

Angela DRĂGĂNEL
specialist principal, secția Studii și cercetări
Biblioteca Națională a Republicii Moldova
adragnel@bnrm.md

mijloacelor de stat, în timp ce în alte orașe guberniale din Rusia bibliotecile publice au fost fondate din donații, din care cauză o bună parte din ele, din lipsă de mijloace financiare, nu după multă vreme, și-au încetat activitatea” [4, p. 56].

Cu referință la fondul de carte al primei biblioteci publice din Chișinău, Nina Negru, cercetător literar, fostă șefă a secției Studii și cercetări a Bibliotecii Naționale, menționează în lucrarea *Bibliotecile Basarabiei și ale Transnistriei și conștiința de comunitate* că „studiind fondul inițial de carte, îți dai seama că acesta era o mica bibliotecă de specialitate pentru cei interesați de istoria Rusiei și a Franței, de literatura antichității și de arta militară. Era, de fapt, biblioteca particulară a lui Liprandi, achiziționată în mare parte la sugestia autorităților, care lucrau sub controlul Ministerului de Interne – adevăratul ctitor al bibliotecii. Cei care au selectat din biblioteca lui Liprandi 428 de volume pentru a fi cumpărate de prima bibliotecă publică din Basarabia au dat prioritate capodoperelor grecești și latine (traduse, cele mai multe, în franceză), chiar dacă prin aceasta s-a imprimat instituției un caracter academic, izolând-o de comunitatea băștinașilor, dar și de a celorlalte grupuri etnice și profesionale din oraș” [6, p. 20-21].

În alt context, aceeași autoare precizează că „organizatorul și tutorele bibliotecii a fost doctorul în drept Petru Manega, venit de la București înainte de 1830 și dispărut în mod misterios la 1840. A fost omul care, timp de aproape un deceniu, a căutat în oraș case potrivite pentru localul bibliotecii și bani pentru arendarea sau cumpărarea caselor Bogaciov” [7, p. 27].

Cu referință la primul bibliotecar al bibliotecii publice guberniale, istoricul Petru Ganenco notează următoarele: „La 1 mai 1832, învățătorul de limbă moldovenească de la Școala Județeană din Chișinău, Gavril Bilevici a fost confirmat în mod oficial în calitate de bibliotecar. În prealabil, la cererea guvernatorului civil Sorokunski, G.M. Bilevici a depus jurământul de credință «Excelenței sale, țarului», a confirmat în scris și a semnat că «nu aparține de nici

o lojă masonică și de nici o altă societate secretă». Vom menționa că propunerea de a-l numi pe G. Bilevici în funcția de bibliotecar al Bibliotecii publice guberniale din Chișinău era deosebit de potrivită la acea vreme. Absolvind în a.1821 Școala Populară de Bază din Cernăuți, G. Bilevici a predat până în a.1826 la Școala Județeană din Bălți istoria, aritmetica, geografia, limbile moldovenească, slavonă și germană, iar din 1830 a început să predea la Școala Județeană din Chișinău. Pregătirea multilaterală, precum și cunoașterea limbilor rusă, română și germană îi permiteau lui G. Bilevici să organizeze deservirea necesară în bibliotecă și completarea ei cu literatură națională și străină” [4, pag. 63].

Același autor citează primul document al bibliotecii publice guberniale care stabilește următoarele obligațiuni ale bibliotecarului: „Bibliotecarul se va conduce în activitatea sa de următoarele reguli:

- Biblioteca va fi deschisă zilnic: luni, miercuri, joi și vineri – de la ora 9 până la ora 2 după amiază, marți și sâmbătă – de la ora 5 după amiază până la ora 8 seara.

- Orice persoană bine îmbrăcată are dreptul să intre în bibliotecă fără nicio plată și să citească literatură, fără a-și nota sau a-și declara numele său.

- La ieșirea din bibliotecă, nimeni și sub niciun motiv nu are dreptul să ia cu sine cărțile primite pentru lectură, dimpotrivă, este dator să le restituie bibliotecii în mod obligatoriu.

- Catalogul tuturor cărților existente în bibliotecă se va afla întotdeauna pe masa principală.

- Doritorii de a face extrase din cărți vor găsi în bibliotecă cerneală și tocure de scris, dar ei vor avea obligația să aducă cu sine hârtie.

- Liniștea și buna-cuviință constituie condițiile necesare principale, care urmează a fi respectate în timpul frecventării bibliotecii și citirii cărților.

- Oricine are dreptul să intre în bibliotecă și să rămână acolo cu pălăria în cap, cu manta sau oricare altă îmbrăcăminte caldă, dar nimănui nu i se va permite să intre cu câinele sau fumând” [4, p. 52].

Ceremonia de inaugurare a Bibliotecii Publice din Chișinău

Cu referință la inaugurarea Bibliotecii Publice din Chișinău, Petru Ganenco arată că ea „...a fost deschisă pentru vizitatori, în prezența unei mulțimi extraordinare, la 22 august 1832. Ceremonia de inaugurare a bibliotecii a inclus următoarele: a fost dată citirii circulara ministrului afacerilor interne cu privire la fondarea bibliotecilor publice în orașele guberniale; celor prezenți li s-au adus la cunoștință regulile interne ale Bibliotecii Publice din Chișinău și lista literaturii din bibliotecă; arhierul care asista la ceremonie a stropit biblioteca cu apă sfântă. La ceremonia de inaugurare a bibliotecii au participat reprezentanți ai nobilimii și ai clerului, generali, colonei, scriitorul Alexandru Donici, activiștii politici Krupenski, Pruncul, Roseti, Millo, Cristi, președintele tribunalului regional civil Reabinin și mulți alții.

La ceremonie au fost rostite cuvântări în trei limbi: bibliotecarul Bilevici – în limba română, profesorul Arhanghelski – în rusă și doctorul în drept Manega – în limba franceză. La încheierea ceremoniei, s-a procedat la o înscriere la donații benevole de carte și bani în favoarea bibliotecii inaugurate” [4, p. 66].

Bibliotecarul Nikolai Kozlov

Petru Ganenco precizează, în aceeași lucrare, că „Biblioteca a procurat cel mai mare număr de cărți în anii '30-40 ai sec. al XIX-lea, când bibliotecar era N. Kozlov, care l-a schimbat în 1835 pe G. Bilevici. Recomandându-l pe Nikolai Kozlov în funcția de bibliotecar, Guvernatorul civil al Basarabiei a subliniat că acest om «...va aduce un folos considerabil Bibliotecii Publice din Chișinău prin cunoștințele sale vaste și prin talentul său». Cu salariul care i se cade pentru funcția de bibliotecar se va ține și familia acestui om destoinic, care se află într-o stare cu totul anevoioasă.

Bibliotecarul Kozlov a depus eforturi mari pentru a consolida numărul de cititori ai bibliotecii, era un adept înflăcărat al formelor progresiste de deservire a cititorilor. [...] Fără a avea permisiune oficială, el a implementat o formă nouă de deservire:

cititorilor li se împrumutau la domiciliu cărți de literatură artistică, în special române și reviste, contra unei recipise. Numărul cititorilor a atins în 1844 cifra de 863, fiind citite 1434 de volume” [4, p. 93].

Directorul care a marcat o epocă luminoasă în istoria Bibliotecii (1857-1871)

În lucrarea sa *Biblioteca Publică din Chișinău, „văzută” de către Z.C. Rally-Arbore și C. Stere*, Pavel Balmuș, cercetător științific, critic și istoric literar, afirmă că „Venedict Beller – profesor de germană și matematică la Gimnaziul nr.1, de origine germană, director al Bibliotecii în perioada 1857-1871, a fost directorul care a marcat o epocă luminoasă în istoria Bibliotecii” [1, p. 6].

Autorul menționează că „...de numele directorului Venedict Beller este legată aplicarea, pentru prima dată în Bibliotecă a managementului. Directorul s-a preocupat mai temeinic de organizare, programare, coordonarea și gestiunea resurselor. Rezultatele au fost impresionante: Biblioteca s-a mutat într-o clădire nouă, colecțiile au crescut de câteva ori, se produce, pentru prima dată, democratizarea lecturii publice, în bibliotecă fiind admiși și cititori din alte pături sociale decât nobilimea. Se schimbă radical relațiile dintre bibliotecă și comunitate, pentru aceasta prestându-se o formă largă de servicii de o ținută și de o cultură europeană. Lui Beller îi aparține și prima încercare de la noi de a concepe biblioteca pe modelul Alexandriei, organizând în cadrul ei un muzeu și intenționând exercitarea unor funcții de tezurizare, arhivare și scriptoriale, pe care, însă, nu le-a mai realizat din cauza venirii la Chișinău a unui alt guvernator, căruia occidentalismul directorului bibliotecii nu i-a fost pe plac” [1, p. 6].

În perioada anilor 1900-1904, „[...] Numărul cititorilor, care utilizau serviciile bibliotecii publice, oscila între 2700-3000 de persoane per an. Din care în sala de lectură – 1600-1700 și la abonament – 1100-1300 persoane. Biblioteca împrumuta per an 47-48 de mii documente, iar în mediu per cititor reveneau 16-17 documente. Circulația cărților, în comparație cu colecția de carte

relativ mică, era foarte înaltă: aproximativ de 12-13 ori per an. Merită de menționat că printre cititorii care utilizau sala de lectură și împrumutau cărți la domiciliu erau 1019 femei (39%). Pentru acele timpuri un procent destul de înalt.” [14, pag. 37].

„Interesul față de biblioteca publică gratuită în anii 1905-1907 a crescut și mai mult.

În 1906 biblioteca a înregistrat 3302 de cititori și 53701 de împrumuturi. Femeile-cititoare constituiau 23% din cititorii sălii de lectură, iar dintre cititorii care au împrumutat la domiciliu – 45%” [14, pag. 74].

Pentru comparație, în anii 2017-2021 acest procent a oscilat în BNRM între 58,6 și 62%, iar în republică între 53-57%.

Cea mai longevivă directoare a Bibliotecii (1884-1924)

Daria Harjevschi a fost cea mai tânără și mai longevivă directoare a Bibliotecii Publice din Chișinău. Ea a fost numită în funcție la vârsta de 22 de ani și s-a aflat în fruntea Bibliotecii tocmai 40 de ani.

În articolul său *Biblioteca Națională în circuitul de idei*, Alexe Rău, regretatul director general al BNRM, menționează că „[...] din perioada directoratului Dăriei Harjevski se trage o sumă de idei de natură dublă. Ocolindu-le aici pe acelea de ordin politico-ideologic, de sorginte și orientare rubakinistă, aș ține să subliniez că ea a lansat și importante idei de specialitate, care își au continuare până astăzi. Harjevski a pus bazele clasificării și catalogării științifice a colecțiilor, apelând la consultațiile lui Coțiubinski și ale altor savanți cu renume din acea vreme, impulsându-i pe aceștia

să se ocupe, la rândul lor, de clasificarea științelor și de filozofia științei în general; a inițiat publicarea rapoartelor anuale ale Bibliotecii, acestea constituindu-se în veritabile studii de sociologie a lecturii, practică la care se va reveni magistral în perioada de după 1992. A transformat biblioteca într-un centru metodologic și de coordonare pentru toate bibliotecile Basarabiei.” [10, pag. 5-6].

Date despre activitatea Bibliotecii în perioada interbelică

Potrivit datelor invocate de Nina Negru, cercetător literar, în articolul său *Prima bibliotecă pe harta Chișinăului*, „[...] în perioada interbelică, Biblioteca a fost amplasată în sediul primăriei orașului Chișinău, ea fiind cea mai importantă după numărul de volume și de lucrători. Numai Biblioteca Centrală Universitară, condusă de Ion Zaborovschi, a întrecut-o în ceea ce privește mărimea fondului de carte” [8].

Autoarea articolului menționează că „în perioada 1918-1940, directorii Bibliotecii, Maria Arionescu (1931-1934) și Elena Nițescu (1934 - ?), au fost animați de ideea repunerii în drepturi a principiului identității comunitare.

În nou-creata RSSM, în august 1940, la Chișinău se instituie Biblioteca Republicană a RSS Moldovenești, care a fost amplasată în sediul fostei Bibliotecii Centrale Românești, evacuate deja peste Prut” [8].

Cu referință la evaluarea distrugerilor aduse clădirilor și instalațiilor publice din Chișinău, alcătuită în vara lui 1941 de autoritățile românești, Nina Negru precizează că „primăria a suferit cel mai mult în urma diversivunilor organizate de sovietici la retragerea din Basarabia. Nu se cunoaște exact dacă anume biblioteca primăriei a fost ținta celor care au minat clădirea, dar fotografiile ilustrează cu lux de amănunte intențiile ocupanților în ceea ce privește patrimoniul cultural al Chișinăului” [8].

Perioada interbelică este cel mai slab reflectată în publicațiile cercetătorilor care au studiat istoria Bibliotecii Naționale. Pentru Ganenco, referindu-se la această perioadă, relatează doar câteva date în care se referă la o creștere nesemnificativă a colecției bi-

bliotecii [13, pag. 17].

Nina Negru consemnează că „Prin Decizia Consiliului Comisarilor Norodnici din 29.09.1944 se înființează Biblioteca Centrală a RSSM, prin «transplantarea» Bibliotecii Centrale din Tiraspol. Este preluat automat numele «N.K. Krupskaia», pe care Biblioteca Centrală din Tiraspol (RASSM) îl purtase din 1939. Primul ei director, A. Cernovițaia, venită de la Tiraspol, afirma într-un raport că de fapt Biblioteca Centrală fusese organizată în 1940 într-un local minunat, că avea mobilier adecvat și un fond de carte de 900 000 de volume. Considerăm că acestea sunt afirmații fără acoperire, întrucât nu se aduc nicăieri precizări în legătură cu adresa bibliotecii, iar explicațiile referitoare la dispariția subită a milionului de cărți sunt puerile. Cernovițaia se jeluia că românii i-au furat cărțile purtătoare de ideologie comunistă, când se știe că tocmai acestea erau interzise în România. Nu este exclus că aceasta era o modalitate de a masca excluderea deliberată a cărților românești din fondul bibliotecii republicane proaspăt înființate” [8].

Datele din arhiva Bibliotecii arată că Adeli Cernovițaia a deținut funcția de director al Bibliotecii până în anul 1946; Ignatie Teleuță a fost director al Bibliotecii în perioada 1946-1948; în 1948-1955 – Alexandr Suhomlinov; în perioada 1956-1959 – Ion Borș.

„Biblioteca și teatrul încep de la vestiar...”

Afirmația aparține directorului Bibliotecii Alexandru Chirtoacă, care a condus instituția în anii 1959-1963. El a asigurat finalizarea construcției și amenajarea noului local al Bibliotecii în care aceasta își desfășoară în prezent activitatea.

Iată cum descrie contribuția directorului Alexandru Chirtoacă la deschiderea noului local al Bibliotecii ex-directorul adjunct pentru știință al Bibliotecii Naționale, Ion Madan. „[...]Spre sfârșitul anilor '50 ai secolului XX Biblioteca Republicană de Stat se afla în condiții dezastruoase: localul ei de pe strada Pușkin colț cu strada Șciusev, strâmtorat de diferiți locatari, putea să pună la dispoziția cititorilor doar o mică parte din colecțiile sale, acestea fiind plasate prin garaje, subsoluri, în localul Bisericii «Sf. Gheorghe», închisă de către sistemul totalitar bolșevic. Alexandru Chirtoacă a depus eforturi colosale pentru a finisa construcția și a amenaja noul local al Bibliotecii, situat astăzi pe strada 31 August 1989, nr. 78-A.

În iunie 1961, ușile celei mai mari biblioteci din republică au fost deschise solemn pentru cititori, eveniment de o deosebită importanță în viața Chișinăului și a republicii. Alexandru Chirtoacă a triplat personalul bibliotecii, atrăgând absolvenți ai diferitor facultăți ale instituțiilor de învățământ superior cu o bună pregătire, feciori și fiice veniți de la sate, în sângele cărora pulsa respectul și dragostea față de carte.

[...] În 1962 ministrul culturii al URSS Ekaterina Furțeva, deputat de Tiraspol în Sovietul Suprem al URSS, a vizitat Biblioteca Republicană «N. K. Krupskaia» și, fiind impresionată de cele văzute, a făcut cadou bibliotecii noastre un bust de peste patru tone al N.K. Krupskaia, care s-a aflat în hol aproape 30 de ani. La 24 mai 1990 săptămânalul «Literatura și arta» a publicat un

grupaj de materiale, printre care și o scrisoare redactată de mine și semnată de prestigioși savanți universitari, fiind adresată ministrului culturii și cultelor Ion Ungureanu, să fie demitizată instituția de această zeiță comunistă și să i se confirme celei mai vechi bibliotecă basarabene statut de Bibliotecă Națională. Peste o zi bustul a fost scos pentru totdeauna din acest templu” [5, pag. 132].

Alte detalii despre activitatea directorului Bibliotecii Alexandru Chirtoaca se regăsesc într-un interviu acordat revistei „Magazin Bibliologic” de către dna Lina Volkovskaia, ex-secretar științific al Bibliotecii.

„[...] Directorul Bibliotecii avea frumusețea omului care se făurește continuu. Era un om de cultură și o ființă delicată, cum n-am mai văzut printre directorii pe care i-am cunoscut ulterior. În anii 1962-1963, datorită insistenței lui Chirtoacă, aici s-au deschis cursuri gratuite de limbi străine, plus limba română. Dar pe Chirtoacă nu l-am auzit vorbind în limba sa maternă. Așa erau timpurile.

[...] O idee a mea fixă era să avem o sală de lectură de vară, ca la Harkov, și chiar obținuse Al. Chirtoacă terenul din spatele actualei clădiri, unde plantasem o frumusețe de grădiniță cu trandafiri, dar guvernul ne-a luat în scurt timp acea palmă de pământ.

[...] Intrarea în bibliotecă era proiectată inițial altfel de cum o vedeți: cu lambriuri de lemn și coloane din material mai ieftin. Chirtoacă a tunat și a fulgerat, demonstrând celor de la minister că bibliotecă este un Templu și că un templu se construiește din marmură. A obținut ceea ce vedeți.

[...] În general nu ne puneam problema orelor de lucru, ci într-un fel de entuziasm nebun veneam și duminica la serviciu, fiecare câte două ceasuri, pentru a ajuta garderobierele. Atât de mulți oameni veneau, încât se formau cozi înaintea de deschiderea bibliotecii. Chirtoacă repeta mereu că bibliotecă și teatrul încep de la vestiar. Noi participam cu plăcere la acest «ceremonial» de luare în primire a hainelor.” [2, pag. 119-120].

Petru Ganenco, un nume de referință al Bibliotecii (1965-1984)

În perioada 1965-1984, aproape 20 de ani, Petru Ganenco a deținut funcția de director al Bibliotecii Naționale, apoi până 1987 a fost director adjunct pentru știință. Petru Ganenco a promovat o viziune pragmatică asupra activității Bibliotecii și a orientat colectivul ei spre știință. Sintagma „știință” a fost introdusă în denumirea mai multor secții (Prelucrarea științifică a documentelor, Organizarea științifică a muncii, Serviciul științifico-metodic, Serviciul de cercetare științifică ș.a.), știința a devenit direcție de activitate pentru fiecare secție. Fiind un organizator talentat și un bun cunoscător al tehnologiilor bibliotecii, Ganenco încă în anii '80 a început implementarea Sistemului complex al calității muncii, cunoscut în prezent ca Managementul Calității Totale.

Cu referință la Petru Ganenco, Ion Madan, ex-directorul adjunct pentru știință al Bibliotecii Naționale, notează în articolul său *Închinarea adâncă în fața unor directori ai Bibliotecii* următoarele: „Petru Ganenco e o conștiință și un nume de referință al Bibliotecii Naționale. E modelul savantului și practicianului biblioteconomist prin calitățile alese ale acestui pământ mult pătimit: devotamentul față de instituție și oamenii ei, dragostea de muncă, modul de gândire și înțelepciunea, ordinea în toate, ospitalitatea și verticalitatea.

[...] A militat pentru completarea și valorificarea colecțiilor, îndeosebi cu ediții privitoare la istoria, limba, tradițiile și personalitățile Basarabiei și Transnistriei și cele ale întregului neam românesc. În acest scop a organizat expediții arheografice în republică, deplasări de grupuri ale colaboratorilor la Moscova, Leningrad, Kazan, Kiev, Cernăuți, Odesa, ca în fondurile de rezervă să depisteze și să aducă la Chișinău edițiile ce lipseau la noi.” [5, pag. 132].

Amănunte despre Fondul secret de publicații al Bibliotecii

În perioada 1960-1990, Biblioteca Națională a deținut un Fond special de publicații denumit atunci „*Speț hran*”, la care aveau acces numai persoane cu autorizări speciale.

Fondul se completa cu publicații indicate în listele primite de la așa numitul *Glavlit* (Direcția Generală pentru Literatură și Tipărituri), care le coordona cu KGB-ul de atunci. După primirea listelor, publicațiile nominalizate în ele erau de urgență transferate din depozitele Bibliotecii în Fondul special, amplasat în subsolul acesteia, iar fișele publicațiilor erau ridicate din toate cataloagele. Prin emiterea acestor liste, organele statului decideau ce trebuie și ce nu trebuie să citească cetățenii URSS.

În Fondul special erau păstrate cărți despre tehnica militară, centrale atomice, religie, erotică, sex și homosexuali, dar și cărți ale emigranților, ale altor autori străini și autohtoni, care conțineau, în opinia cenzorilor de la *Glavlit*, idei nocive pentru existența și viitorul regimului comunist și ale URSS. Printre aceste cărți se regăseau lucrări scrise de Constantin Stere, Nicolae Iorga, George Călinescu, Iacov Iachir-Lăpușeanu, Mihail Bruhis, William Golding, George Orwell, Aleksandr Soljenitin, Vladimir Nabokov, Gustave Flaubert etc.

După prăbușirea fostei URSS, toate publicațiile din Fondul special au fost transferate în depozitele Bibliotecii, devenind astfel deschise pentru publicul larg. Mulți ani la rând aceste lucrări s-au aflat în topul celor mai solicitate publicații de către cititori.

Doă decenii de suprasolicitare a Bibliotecii

În anii 1970-1980, din cauza suprasolicitării bibliotecii, cititorii acesteia așteptau, de regulă, cărțile comandate la catedrele de împrumut mai bine de două ore. Tot atunci biblioteca a avut cel mai lung program de lucru pentru cititori: de la 9.00 până la 22.15.

În aceeași perioadă s-a înregistrat cea mai mare frecvență zilnică a cititorilor: ea atingea cifra de o mie, iar lungimea cozilor la catedrele de împrumut ajungea la 10 me-

tri. Din cauza deficitului de locuri în sălile de lectură, cititorii își găseau loc de lucru pe scări, pe pervazuri, în sala de cataloage. Mulți cititori luau masa în bibliotecă.

Directoratul Tatianeii Levandovski (1987-1991)

În perioada 1987-1991, în fruntea Bibliotecii s-a aflat Tatiana Levandovschi, care a „crescut” în sânul colectivului: de la bibliotecar până la director.

Odată cu apariția primelor calculatoare, dna Levandovschi a contribuit plener la începerea automatizării unor procese de bibliotecă și crearea bazei de date. Fondul de carte în limba română a fost transferat din secția Literatura în limbi străine în Lectura publică. Au demarat procesele de implementare a metodei de lucru în brigăzi, de prestare a serviciilor cu plată, de organizare a vânzării publicațiilor eliminate din colecțiile Bibliotecii. În scopul consolidării colectivului, la inițiativa Tatianeii Levandovschi a fost creat un nou colectiv coral (Biblioteca a avut un cor și pe timpurile dlui Ganenco), care era dirijat de un specialist angajat la lucru prin contract.

Anul 1989 a adus o rază de speranță în rezolvarea problemei spațiului în Bibliotecă. Urmare a numeroaselor adresări în instanțele superioare, Bibliotecii i-a fost oferit blocul nr. 2 al Universității Tehnice care reprezintă un monument istoric. În acest local a activat Seminarul Teologic, prima școală din Gubernia Basarabia, unde a învățat Alexe Mateevici. În acel moment clădirea era părăsită: bunurile materiale au fost evacuate din cauza stării avariate a blocului. Pe atunci conducerea Bibliotecii visa la construirea unei galerii ce ar lega blocurile nr. 1 și nr. 2 și o poștă pneumatică pentru transportarea cărților, dar aceste visuri așa și nu s-au împlinit.

Decenii de reforme. Tentația filosofiei (1992 – 2015)

În perioada 1992-2015, preț de 23 de ani, în fruntea Bibliotecii Naționale s-a aflat Alexe Rău – manager de calitate, bibliolog, poet și filozof al culturii.

Lui Alexe Rău i-a revenit cea mai complexă etapă din istoria modernă a țării, când în societate, dar și în Bibliotecă, s-a produs ruperea de la trecutul sovietic, trecerea de la ideologia veche la valorile democratice și naționale. Biblioteca s-a confruntat cu o mulțime de probleme noi, necunoscute până atunci. Era nevoie de reforme profunde, de soluții neordinare pentru noile situații care au apărut atunci. În lipsa directivelor, îndrumărilor și recomandărilor „de sus”, conducerea Bibliotecii a fost nevoită de una singură să găsească cele mai potrivite soluții.

Iată ce remarca, în amintirile sale despre Alexe Rău, ex-ministrul culturii și cultelor, actorul și regizorul Ion Ungureanu: „Pe Alexe Rău l-am cunoscut acum un sfert de veac, când am preluat funcția de ministru al culturii. Atunci, când a apărut problema numirii în funcție a unui nou director al bibliotecii «Krupskaia» – așa se numea ea pe atunci – și a fost nominalizată candidatură lui Alexe Rău, am ținut să fac cunoștință mai îndeaproape cu dumnealui. Mi s-a părut un tânăr modest, așa spune, prea sfios pentru această funcție importantă, mai ales că trebuiau făcute multe schimbări radicale, ca această bibliotecă super ideologizată să devină o Bibliotecă Națională adevărată.

El și-a expus – cu un glas domol – planul de reformare și am rămas uimit de profesionalismul și concretețea măsurilor, pe care avea de gând să le ia – cunoștea foarte bine starea de lucruri de la biblioteca «Krupskaia», unde doar un procent infim alcătuia cartea în limba română (moldovenească), toată cu grafia chirilică. Ținând cont că nu prea existau căi de a suplini fondurile cu cărți necesare (mai eram încă în URSS), spera, dacă va fi numit în funcție, să fie sprijinit de Ministerul Culturii. I-am promis că va fi ajutat și să nu se sfiască să ne deranjeze cu orice problemă. L-am rugat să aștepte puțin în anticameră și în curând, după perfectarea deciziei, a plecat de la minister cu ordinul de numire în funcția de director al bibliotecii, care, în scurt timp, sub conducerea lui Alexe Rău a devenit o Bibliotecă Națională adevărată” [12, pag. 4].

În anul 1992, Alexe Rău a luat o decizie îndrăznească – de a elimina de pe fațada edificiului Bibliotecii Naționale toate însemnele comunisto-sovietice: secerile cu ciocanele și stelele cu cinci colțuri. Iată ce a povestit despre aceste lucrări însuși Alexe Rău într-un interviu acordat *Ziarului de Gardă*: „La sfârșit de primăvară, după ce am avut în vizită niște colegi de peste Prut, am pus la cale prima ediție a Salonului Internațional de Carte și, trecând în revistă starea în care se aflau exteriorul și interiorul sediului Bibliotecii, am luat o decizie fermă să eliberăm fațada edificiului de însemnele comunisto-sovietice: secerile cu ciocanele și stelele cu cinci colțuri. La capitellurile tuturor celor zece piloni doric, care constituie elementele decisive ale expresivității fațadei, erau sculptate, în tehnica basoreliefului, câte trei medalioane-cununi (una frontală și două laterale), în interiorul cărora erau cioplite în relief seceri cu ciocane sau stele sovietice. Seceri cu ciocane de format și mai mare, turnate din beton, erau amplasate, ca elemente decorative, pe grilajele ce acopereau nișele centrale ale sistemului de ventilare. Ca să dai jos de pe fațadă acele elemente comunisto-sovietice, care nu erau doar niște detalii aplicate, ci cioplite, săpate în piatră de Cosăuți, era nevoie de o macara, de muncitori pricepuți la dăltuitul în piatră. Or, stelele, secerile și ciocanele

nele trebuiau înlăturate, desprinzându-le cu dalta de perete, de o așa manieră, încât locul din care au fost înlăturate să aibă un aspect îngrijit, să nu se știrbească aspectul fațadei. Toate acestea costă bani, desigur. Atunci m-am adresat la niște colegi cu care am făcut milităria pe când eram student la USM, ofițeri în rezervă, ca și mine, care, în acel moment, erau angajați în slujbe profitabile la Ministerul Apărării. Ei au și găsit o macara militară cu un excelent macaragiu și trei ostași care își făceau serviciul militar într-o unitate de construcții. Cheltuielile legate de macara, ciment, nisip și alte materiale, dar și de remunerarea ostașilor și le asumase Ministerul Apărării. Biblioteca avea grijă să-i asigure pe cei patru cu masă de trei ori pe zi. În două săptămâni și trei zile, toate însemnele bolșevice au fost înlăturate, fațada Bibliotecii luând aspectul de astăzi. Acesta a fost primul caz din Chișinău de excludere a însemnelor comunisto-sovietice” [11].

Despre alte inițiative ale lui Alexe Rău povestește în amintirile sale și Tatiana Costiuc, șefă de departament al BNRM la începutul anilor '90: „[...] Citeam recent o mărturisire a lui Alexe Rău despre anul 1992 ca despre cea mai frumoasă perioadă din viața profesională și m-am gândit că nu doar pentru el, ci pentru toată echipa noastră de atunci au fost cei mai frumoși ani bibliologici. Și nu eram deloc începători, la începutul anilor '90 aveam ceva experiență în spate, dar din acest an totul a pornit altfel. Aveam și vârsta tuturor îndrăznelilor, dar și conjunctura favorabilă entuziasmului nostru. Prin deam din zbor ideile lui Alexe Rău și într-un timp scurt Biblioteca Națională a devenit locul celor mai frumoase lansări de carte, a fost reluat cenaclul literar «Miorița», s-au inaugurat niște activități deosebite: ateneul «Biserica Albă», simpozionul «Valori bibliofile», Clubul biblioteconomistilor, Salonul Național de Carte, colaborări cu uniunile de creație, cu Asociația Istoricilor, Ambasada României și câte altele. Era o atmosferă plină de vervă creativă, concursuri de idei...” [3, pag. 41].

Vera Osoianu, director adjunct al BNRM, mărturisește că printre multele manifestări organizate de-a lungul anilor

de Biblioteca Națională cea mai dragă sufletului rămâne a fi Anul Bibliologic: „În toate edițiile câte au fost organizate, până în prezent, s-au întâmplat atâtea lucruri frumoase, atâtea întâlniri și experiențe, atâtea comunicări care au făcut onoare bibliotecii, dar și celor veniți să ne cunoască, din alte părți. Din an în an această manifestare a luat amploare, ajungând să devină nu numai o întrunire profesională și o manifestare de referință a Bibliotecii, dar și o sărbătoare de suflet, așteptată de toată lumea. Pentru cei din Departamentul Cercetare și Dezvoltare în Biblioteconomie acest eveniment chiar era adevărată sărbătoare. Cum începea forfota pregătirilor, Tatiana Costiuc și Nina Gurschi începeau căutarea pânzei pentru un costum nou, până când într-un an n-am rezistat provocărilor și exact la data manifestării eram și eu împopoțonată cu haină nou nouță” [9, pag. 201].

Regretatul Alexe Rău a visat mult: la scanner automat, multifuncțional, cu viteză mare de scanare, la echipamentul modern pentru Editură și Legătorie, la o galerie acoperită care o să facă legătura dintre două clădiri ale Bibliotecii, la un Catalog unic al Moldovei, la Biblioteca virtuală a Moldovei, la un sistem de servire a utilizatorului, când cărțile vor fi transportate drept pe masa cititorului etc.

În Cadrul de programare pentru anul 2015 – ultimul său document pe care l-a scris și l-a lăsat pentru colectivul Bibliotecii Naționale – sunt specificate unele elemente ale culturii instituționale:

- Sloganul anului: „Noi suntem cei mai buni, noi suntem integrați în Europa”;
- Simbolul moderator: *Pescărușul lui Richard Bach*;
- Dimensiunea prioritară și predilectă: *Înălțimea*;
- Principiul deontologic de bază: *Lucrul bine și frumos făcut*.

Date despre performanțele Bibliotecii din ultimii ani

• În anii 2015-2022, Biblioteca Națională, sub conducerea actualului director general, Elena Pintilei, a înregistrat progrese evidente în ceea ce privește dezvoltarea parteneriatelor naționale și internaționale, stabilirea

și dezvoltarea relațiilor de colaborare cu bibliotecile naționale din mai multe țări ale lumii, cu instituții informaționale, de memorie, cultură și educație, în scopul satisfacerii intereselor de informare, studiu, lectură, educație a comunității. Potrivit situației din ianuarie 2022, Biblioteca Națională avea încheiate peste 30 de acorduri de colaborare cu instituții și alte entități din țară și de peste hotare

- În anul 2018, Biblioteca Națională a creat, în cadrul secției Carte veche și rară, „Muzeul Cărții”, muzeu care oferă oportunități de desfășurare a activităților de promovare a patrimoniului documentar. Implementarea acestui proiect este rodul colaborării fructuoase a unei echipe de entuziaști, condusă de directorul general al BNRM, Elena Pintilei. Proiectul a fost realizat în baza diplomei de master a unei studente din cadrul Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, Facultatea de Arte Plastice și Design. Pentru dotarea muzeului a fost achiziționat echipamentul special, confecționat din metal și sticlă. Nivelul de iluminare a bunurilor culturale a fost proiectat în așa fel ca să nu depășească limita accesibilă și să nu provoace sporirea gradului de raze ultraviolete, care sunt dăunătoare documentelor și duc la distrugerea fotochimică a acestora. Designul corpurilor de iluminat creează o atmosferă armonioasă, datorită ajustării direcției fasciculelor luminoase și a intensității acestora.

- În anul 2019, Biblioteca Națională a achiziționat un microbuz marca Ford Transit Custom Kombi, care este utilizat în procesul de distribuire a donațiilor de carte pentru bibliotecile din raioanele republicii și de acordare a asistenței metodologice de

către specialiștii BNRM pentru bibliotecarii din întreaga țară.

- În anul 2020, Guvernul Japoniei a oferit BNRM un grant în valoare de 400 de mii dolari SUA pentru realizarea proiectului „Îmbunătățirea echipamentului de digitalizare a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova”. Până la începutul anului 2022, au fost procurate 4 scanere, inclusiv unul automat și altul pentru scanarea formatelor mari, 3 stații de lucru adiacente scannerelor și un server de mare capacitate. În acest răstimp, în cadrul proiectului a fost desfășurat un ciclu de cursuri de formare pentru specialiștii Bibliotecii.

În prezent, Biblioteca Națională este instituția cu cele mai numeroase colecții de documente pe diferite suporturi de informație din țară. Numărul acestor colecții constituie 2,5 mln. de unități. Biblioteca Națională a devenit o prezență vie, activă în contextul cultural la nivel național, colaborând atât cu autorități publice, ambasade acreditate în Moldova, mass-media, uniuni de creație, cât și cu instituții de memorie, cultură și educație.

Intrând într-o nouă etapă de dezvoltare, Biblioteca Națională încearcă să reconsidere rolul și locul său în societatea informațională, în care intră rapid tehnologii avansate. Societatea are nevoie de noi servicii de înaltă calitate, produse noi în format text, audio și alte formate. Cea mai veche bibliotecă principală din țară ar trebui să devină un integrant al tuturor participanților procesului informațional – instituții de cultură, știință, educație, edituri etc., în scopul contribuirii creșterii ascensiunii intelectuale, științifice și spirituale a republicii.

Referințe bibliografice:

1. BALMUȘ, Pavel. Biblioteca Publică din Chișinău, „văzută” de către Z. C. Rally-Arbore și C. Stere. In: Magazin bibliologic. 1997, nr. 2/3, p. 26. ISSN 1857-1476.
2. Centenarul Al. Chirtoca. Interviu cu dna Lina Volkovskaia, secretar științific la BNRM (1960-1968). Interviu de Nina Negru. In: Magazin bibliologic. 2007, nr. 2, pp. 119-122. ISSN 1857-1476.
3. COSTIUC, Tatiana; CHERMAN, Mihai. Între Drumuri și Cărți. In: Magazin bibliologic. 2002, nr. 2, p. 41. ISSN 1857-1476.
4. GANENCO, Petru. Scrieri istorice. Vol.1. In: Chișinău, 2001, 196 p. ISBN: 9975-9991-1-5.
5. MADAN, Ion. Închinarea adâncă în fața unor directori ai Bibliotecii. In: Magazin bibliologic, 2007, nr. 2, pp. 131-136. ISSN 1857-1476.

6. NEGRU, Nina. Bibliotecile Basarabiei și ale Transnistriei și conștiința de comunitate. Chișinău, 2002. 191 p. ISBN 9975-9992-5-5.
7. NEGRU, Nina. Descălecatul dintâi. In: Magazin bibliologic. 2007 nr. 2, p. 29. ISSN 1857-1476.
8. NEGRU, Nina. Prima bibliotecă publică pe harta Chișinăului. [on-line]. [citată 20 februarie 2022]. Disponibil: <https://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=2858>
9. OSOIANU, Vera. Cultura organizațională: povestiri, mituri, credințe despre BNRM. In: Meridianul Zero în Sistemul Național de Biblioteci (1996-2016). Chișinău, 2017, p. 201.
10. RĂU, Alexe. Biblioteca Națională în circuitul de idei. In: 170 ani BNRM: Catalogul expoziției. Chișinău, 2003, pp. 5-6.
11. RĂU, Alexe. Bustul Nadejdei Krupskaja depozitat într-un refugiu pentru bibliotecari și cititori în caz de bombardamente [on-line]. [citată 20 februarie 2022]. Disponibil: <https://www.zdg.md/interviuri/bustul-nadejdei-krupskaja-depozitat-intr-un-refugiu-pentru-bibliotecari-si-cititori-in-caz-de-bombardamente/>
12. UNGUREANU, Ion. Un Preot al templului Cărții. In: Magazin bibliologic. 2015, nr. 1/4, p. 4. ISSN 1857-1476.
13. ГАНЕНКО, П.Т. Основные исторические периоды развития Государственной библиотеки МССР им. Н.К. Крупской за 150 лет. In: Государственной Ордена Дружбы Народов библиотеки МССР им. Н.К. Крупской за 150 лет. Chișinău, 1982. 226 p.
14. КИРТОКА, А.С. Кишиневская народная бесплатная библиотека читальня (1896-1909). Chișinău: Cartea Moldovenească, 1961. 94 p.